

ZÁMECKÁ ZAHRADA V CÍTOLIBECH

MARTIN EBEL, PAVEL VLČEK

První zmínka o existenci Cítolib (okres Louny) - z roku 1325 - patří do doby, kdy obec byla královským majetkem. Již v té době však začali v Cítolibech skupovat dvory lounští měšťané. Od počátku 15. století připomínají prameny řadu predikátů, které sice připouští, avšak nezaručují, že v Cítolibech v této době stálo drobné vladyské sídlo. Ani žádné architektonické detaily na zámku není možné spojit se středověkou výstavbou této doby. Teprve asi z doby následující po druhém desetiletí 16. století, kdy v Cítolibech sídlil rod Kunšů z Lukovec, pocházejí konstrukce, které nesouvisí s pozdější architekturou, a mohly tak vzniknout ještě v nejpozdější gotické fázi kolem poloviny 16. století. Je to především silná zeď, procházející suterénem jižního křídla a pokračující v jedné linii v protilehlém křídle, kde se k této mohutné stěně přimykají další dvě stejně silné zdi. Tyto pozůstatky starší stavby by snad mohly být substrukcemi ohradní zdi, případně věžovitého stavení tvrze. Ještě v roce 1543, kdy zemřel příslušník již druhé generace rodu Kunšů Mikuláš, deskový zápis ještě neuváděl tvrz, ale jen hospodářský dvůr.¹⁾ Teprve roku 1562, po smrti jednoho ze šesti bratří Jana Kunše, se pozůstalí

sourozenci rozdělili o rodový statek, přičemž v této souvislosti je poprvé připomínána existence tvrze s poplužním dvorem a pivovarem. Cítolibská tvrz s obcí připadla Václavu Kunšovi, který musel poskytnout bratrům náležitou finanční kompenzaci.²⁾ Tato skutečnost dělá alespoň částečně pravděpodobnou hypotézu o vzniku tvrze někdy v rozmezí let 1543-62. O sedm let později prodal Václav Kuneš nevelký cítolibský statek za 7600 kop míšeňských Adamu Hruškovi z Března.³⁾

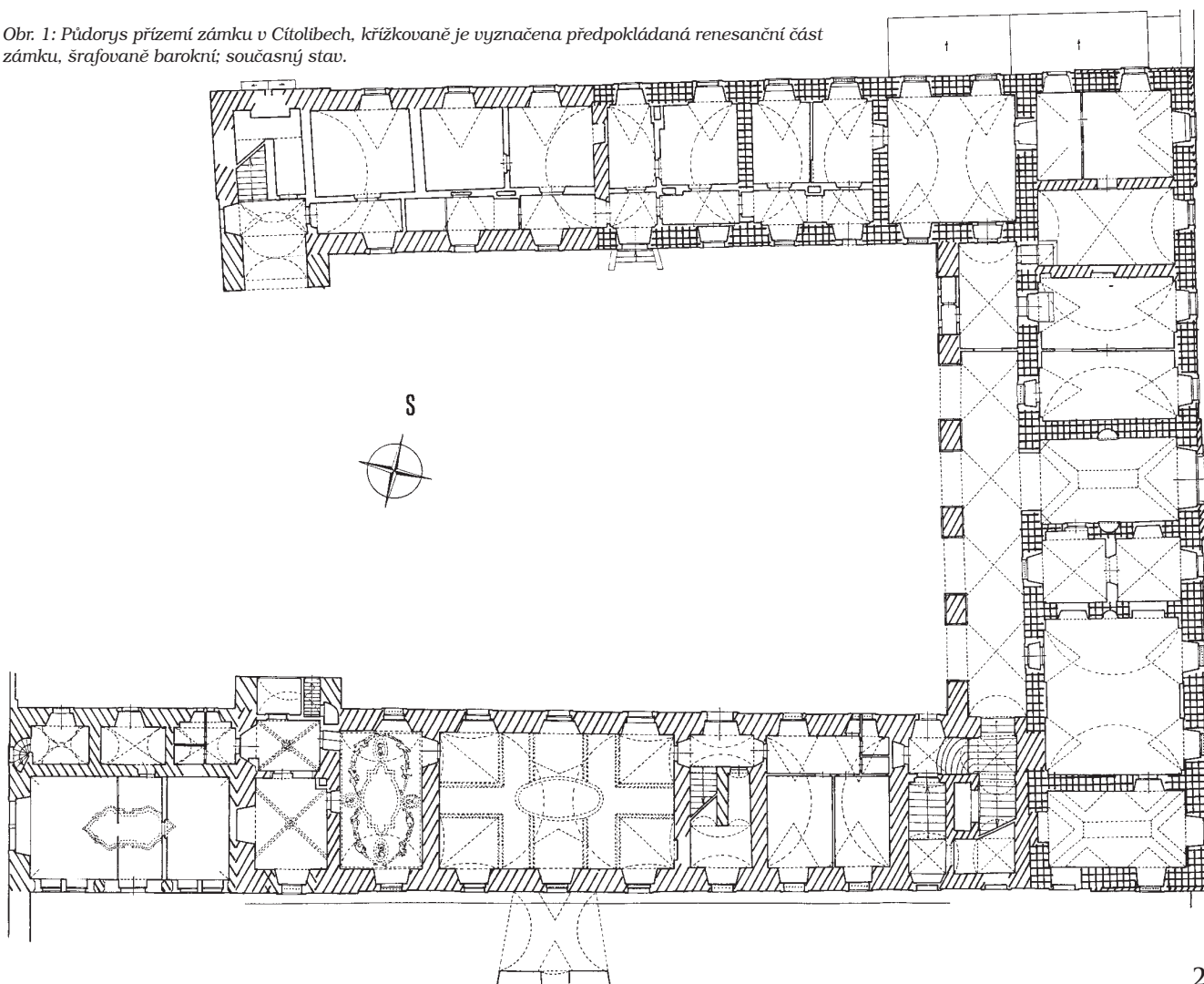
Adamu Hruškovi se podařilo do své smrti roku 1581 úctyhodně rozšířit rodinný majetek. Cítoliby však zůstaly jeho sídelním objektem; z dalších souvislostí se jeví jako nejpravděpodobnější stavebník v předbellohorské éře. Velké rozšíření tvrze do podoby reprezentativnějšího zámku však patrně nestačil za svého života dokončit. To se zřejmě podařilo některému z jeho synů (Janovi, Adamovi a Karlovi), kteří po jeho smrti hospodařili na Cítolibech jistý čas společně. Ústřední osobností rodu byl ovšem Jan

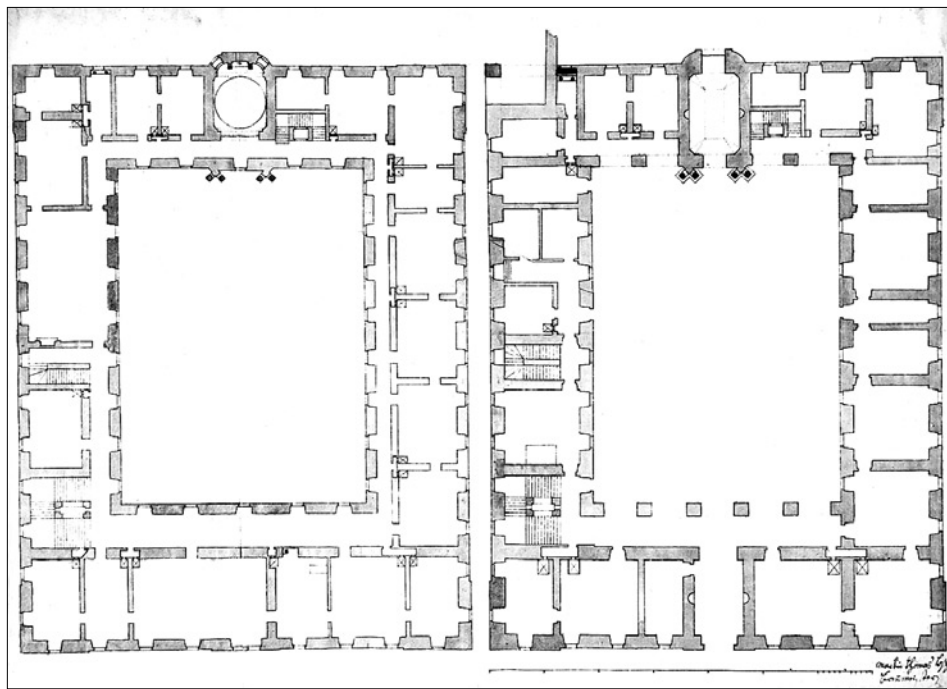
1) SÚA, DZV 250, fol. D 22.

2) SÚA, DZV 59, fol. M 11, Q 10v; DZM 233, fol. K 11, 30v.

3) SÚA, DZV 60, fol. A 5v.

Obr. 1: Půdorys přízemí zámku v Cítolibech, křížkovane je vyznačena předpokládaná renesanční část zámku, šrafovane barokní; současný stav.

Obr. 2: Martin Tomáš Losche, půdorys přízemí a patra neuskutečněného návrhu přístavby západního křídla, 1. polovina 18. století.

Hruška, svojí podnikavostí krácející ve slépějích otce. Roku 1588 údajně Cítoliby vyhořely,⁴⁾ a pokud je tato neověřitelná zpráva pravdivá, lze předpokládat určité opravy na zámku po tomto datu. Zřejmě roku 1601 došlo k definitivnímu rozdělení majetku Hrušků a Cítoliby s Blšany připadly méně významnému Karlu Hruškovi z Března. Krátce před svou smrtí roku 1609 odkázal Karel cítolibsko-blšanský statek svému synu Janu Adamovi, který byl v této době téměř nemluvnětem.⁵⁾ Poručnická vláda nad statkem se velmi zkomplikovala po nenadálé smrti strýce - výše jmenovaného Jana Hrušky a poručnictví přešlo na jeho syna Adama Heinricha. Následovalo dlouholeté poručnictví, které na jedné straně znamenalo stagnaci statku, na druhé straně se však Cítoliby díky tomu nedostaly do pobělohorských konfiskací. V roce 1620 byl vypracován inventář cítolibské tvrze, tehdy ještě velmi bohatě zařízené.⁶⁾ Jako všechny inventáře, není ani cítolibský úplný; poznáváme z něj prakticky jen, že přízemní místnosti byly částečně klenuté. Zámeček by zřejmě dosti prostranný, zaujímal patrně dvě křídla současné stavby: průčelní (bez arkády) a polovinu dnešního severního křídla. V tomto rozsahu, a právě jen v něm, totiž dnes rozeznáme poněkud jiný způsob zaklenutí. Klenby sem byly vloženy dodatečně na přízdívky.

Dospívající rytíř Jan Adam Hruška z Března jistě nepatřil k silným osobnostem. O jeho přízeň střídavě usiloval jak jeho poručník, bratranec Adam Heinrich Hruška, tak i jeho otčím, rytíř Adam starší Hozlaur z Hozlav. V roce 1628, kdy mu poručník vzhledem ke zletilosti musel předat Cítoliby, se mu podařilo přemluvit Jana Adama k postoupení statku s tím, že mu poskytne veškeré zaopatření. Odpor otčíma vyvolal obsáhlou korespondenci, která

dosvědčuje, že Cítoliby byly v průběhu války velmi zničeny a o samotný statek majitel vzhledem k neustálým průchodům vojska ani příliš nestál.⁷⁾ Po smrti Adama Heinricha zdědily Cítoliby jeho čtyři sestry v čele s Dorotou Barborou, posléze provdanou za Jana Oldřicha von Bissingen. Nový manžel ve svých důsledcích však spíše zkomplikoval situaci - roku 1632 zapůjčil sestrám finance na obnovu zničených statků Cítoliby, Blšany a Smilovice, za což požadoval zapsání do desk zemských. Roku 1635 se sice Dorota Barbora pokusila rozdělit statek tak, aby se část majetku dostala z Bissingenova dosahu, ale její snaha vyšla nakonec naprázdno. Navíc v průběhu čtyřicátých let byla Dorota Barbora prohlášena za slabomyslnou a poručníkem se stal právě její manžel.

Ten pak roku 1651 spolu s ustanovenými komisaři prodal Cítoliby Arnoštu Schützovi z Leopoldsheimu, hejtmanu ložirujícímu v Praze.

Nový majitel, náležející k typické pobělohorské vojenské šlechtě, zaplatil celkem 17 500 zlatých a 300 zl. klíčného. V tržové smlouvě je sídlo nazýváno neurčitě *Schloß oder Sitz*,⁸⁾ tudíž sídlo na pomezí mezi zámkem a tvrzí. Dle pozdější dílem nadnesené zprávy byla celá obec ve zcela katastrofálním stavu, pole ležela ladem a jen tři domy měly nějakou střechu. Arnošt Schütz padl roku 1661 ve válkách proti Turkům a jeho jediný syn Arnošt Gottfried byl ještě před prahem své plnoletosti. Zatímco budoucí majitel bojoval na Balkáně rovněž proti Turkům (za což si vysloužil povýšení do panského stavu), správu Cítolib převzala jeho matka Markéta Blandina, znovu provdaná za Jana Křtitele de la Crona (van der Kroona) na Zahořanech, úspěšného vojáka, který byl i synovým velitelem. Jan Křtitel, původně nizozemský plukovník a později císařský podmaršálek, se zapsal do dějin Cítolib uzavřením smlouvy s Giovannim Battistou Passarinim a Francescem Torrem na dodání dveří a oken pravděpodobně pro cítolibský zámek.⁹⁾ Kamenická práce raně barokního původu je ostatně na cítolibském zámku zastoupena, alespoň v přízemí, v dostatečné míře. K nejvýznamnějším detailům jistě patří oba protějškové portály v bočních křídlech, obracející se do dvora. Nepochybně potvrzují, že nejvýznamnější praž-

7) Byl též statek cítolibský tehdyž nanejvýš zpustlý, zplundrovaný a ubrat byl a lidé poddaní rozehnáni a grunty pusté zůstávaly; SÚA, SM, sg. H 53/1.

8) SÚA, DZV 306, fol. L 27v.

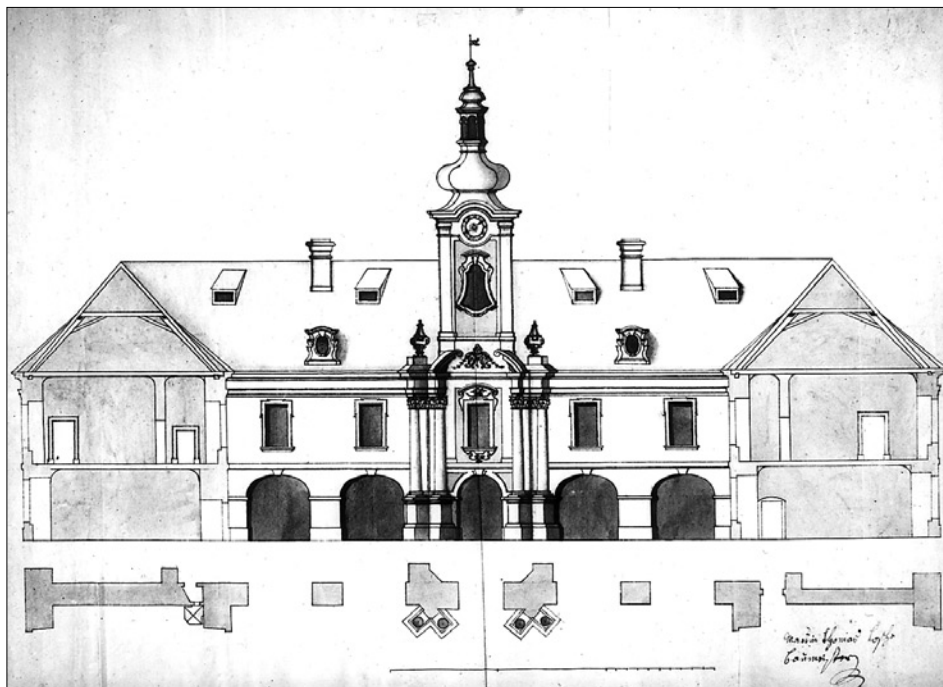
9) Smlouva se dochovala v archivu cítolibského velkostatku. Poznámka o práci na novém zámku je až pozdější regist; dle citovaného (a nedochovaného) nákresu měly být z dobrého žehrovičského pískovce, a sice zdobně, pevně a s největší pilí zhotoveny zárubně, vysoké $1\frac{3}{4}$ loktu a široké $\frac{7}{4}$ loktu (tj. 1,92 x 1,03), okna měla mít stejnou výšku a šířku $7\frac{1}{8}$ lokte (1,11 m); každý kus měl stát 4 zlaté. Na smlouvě je jiným rukopisem poznamenáno placení 50 zlatých s datem 23. října 1665 - SOB A Třeboň, Vs Cítoliby, sg. VIB1b1.

4) F. Štědrý, Dějiny městyse Cítolib, Louny 1930, s. 34.

5) SÚA, DZV 134, fol. P 28v.

6) V inventáři jsou připomínány následující prostory: sklep dole při zemi, sírnice, sklep kde děvečky lžají, hostinská komora, velká síň, světnice, komora za ní, velká světnice; SÚA, NM, sg. Z 10/3.

ští kameníci skutečně pracovali na zámku. Vrchnostenskou stavební aktivitu navíc nepřímou dokládá i takřka permanentní pobyt zednických polírů na Cítilibech - stavitele a políra Jana Bully v letech 1668, 1670 a 1674,¹⁰⁾ políra Filipa Tripacha k roku 1673,¹¹⁾ políra Matese Kohgera k roku 1676,¹²⁾ stavitele Tomáše Pingeta od roku 1678 do roku 1684,¹³⁾ políra Jakuba Rogala k roku 1678¹⁴⁾ a stavitele Ludvíka Vidoletiho v letech 1684 - 1688.¹⁵⁾ Přítomnost pražských kameníků v Cítilibech po roce 1665 snad dovoluje uvažovat o projektu zámku od některého známého pražského stavitele. Osobnost stavebníka, který byl v roce 1652 pověřen vrchní inspekci výstavby pražského opevnění, dovoluje uvažovat o architektu, zúčastněném na budování pražské pevnosti. Projektantem mohl být Carlo Lurago, ale více přichází v úvahu Giovanni Domenico Orsi, který také od roku 1666 byl přímým podřízeným de la Crona ve funkci vrchního stavebního inspektora fortifikací v Čechách. Neustálá přítomnost stavitelů a polírů v letech 1668 až 1688 datuje novostavbu zámku právě do tohoto dvacetiletí; délku stavby nejspíše zdůvodníme nedostatkem peněz a snad i náročnější úpravou interiérů jižního křídla. Západní křídlo, jehož návaznost dnes naznačují dva protilehlé mladší risality, pravděpodobně nebylo plánováno; zámecké nádvoří mělo zůstat na této straně otevřené. Poslední osou jižního křídla procházel totiž původně průjezd, který jistě neměl vést do nitra případného uzavíracího křídla. Vybudovaný trojkřídový zámek pojal do své hmoty patrně všechny starší renesanční konstrukce a zčásti i renesanční dispozici. Jeho vnější fasády byly nenáročné, členěné jen mělkými risality, tedy prvkem, který do našeho prostředí vý-

Obr. 3: Martin Tomáš Losche, řez bočními křídly a pohled na východní fasádu neuskutečněného návrhu západního křídla, 1. polovina 18. století.

razněji zavádí právě G. D. Orsi. V průčelní fasádě se navíc uplatňoval střední risalit, ukončený v úrovni střechy štítovým vikýřem, který si dodnes z větší části zachoval raně barokní formy. Vikýře korunovaly i boční risality, což dnes dokazují již jen dobové pohledy. Podíváme-li se na průčelí, vidíme, že rytmizace oken neodpovídá raně baroknímu členění s risality. Jejich pravidelný rytmus byl převzat ze starší pozdně renesanční stavby, jen okna doplnila charakteristická raně barokní ostění s uchy a kapkami. Sdružené okno ve střední ose nad vjezdem je raně barokní, ale v patře za sebou probíhající otvory ve zrychleném sledu u středního risalitu vznikly až pozdější barokní úpravou. Mezi stávající okna bylo vloženo další, které zlepšilo světelné podmínky příslušných komnat. Až z úpravy vnějších fasád v letech 1883-84 pochází nárožní armatura risalitů s diamantovým řezem, kterými se architekt úpravy pokusil „vylepšit“ strohý vzhled dřívějšího členění. Vnější fasáda jižního křídla má rovněž pravidelnou skladbu okenních otvorů a je rámována dvojicí jednoosých risalitů, které vymezují původní rozsah raně barokní novostavby. Západní ukončení křídla se skleníkem je novějším dodatkem, potvrzeným ostatně archivními zprávami. Novějšího barokního původu (z 18. století) jsou i oválná okna, zlepšující osvětlení hlavního zámeckého schodiště, a spojovací můstek mezi vchodem do hlavního sálu. Vstupní portál do sálu ze zahrady je opatřen typickou vrcholně barokní šambránou s bohatou profilací. Zadní fasáda hlavní budovy se původně obracela do dvora otevřenými pilířovými arkádami, a to i v patře, přestože toto řešení již nebylo dobově aktuální. Obě boční křídla si zachovala své původní raně barokní členění, porušené jen novějšími zásahy v přízemí. Zvláště rušivě působí nový vchod, jehož šambrána napodobuje raně barokní, a tak rozbíjí symetrii křídla. Původní protilehlé vstupy se segmentovými frontony a zavěšenými šátky ve zvýšeném nadpraží však ukazují svou kvalitou zřetelně na práci pražských kameníků.

10) SOBA Litoměřice, Matriky 21/1, 5, 13; SOBA Třeboň, Vs Cítiliby, sg. VIBβ1i; Giovanni Maria Bulla (Bolla) byl doloženým členem litoměřického cechu zedníků, nejméně v letech 1684-88, kdy platil kvartální poplatky (H. Ankert, Welsche Bauwerkleute in Leitmeritz, Mitteilungen d. Vereins f. Geschichte d. Deutschen in Böhmen LVII, 1919, s. 251).

11) SOBA Litoměřice, Matriky 21/1, 21.

12) SOBA Litoměřice, Matriky 21/1, 41.

13) Tomáš Pinget nazývaný stavitel toho času v Cítilibech je uváděn i v jiných formách: Pintess, Pinger, Pinqueto, Pungeti. Poslední zmínka je v souvislosti se svatbou políra Ludvíka Vidoletiho; SOBA Litoměřice, Matriky 21/1, 45; 21/2, 873. Vzhledem k variabilitě psaní jeho jména, je více než pravděpodobné, že je totožný s architektem a lounským měšťanem Tomassem Pinceto (Pinchetti), který byl v Praze 25. dubna 1683 kmotrem při křtu (A. Podlaha, Materialie ..., Památky archaeologické XXX, s. 201).

14) SOBA Litoměřice, Matriky 21/1, 81; Jakub Rogalo (nebo spíše Giacomo Rigalia či Rigali) byl rovněž členem litoměřického cechu zedníků od roku 1688, kdy zaplatil zápisné; v roce 1690 pak platil kvartální poplatky (H. Ankert, Welsche Bauwerkleute in Leitmeritz, Mitteilungen d. Vereins f. Geschichte d. Deutschen in Böhmen LVII, 1919, s. 252).

15) Uváděn jako stavitel v Cítilibech; SOBA Litoměřice, Matriky 21/2, zvl. 774, 778, 783, 873, 876.

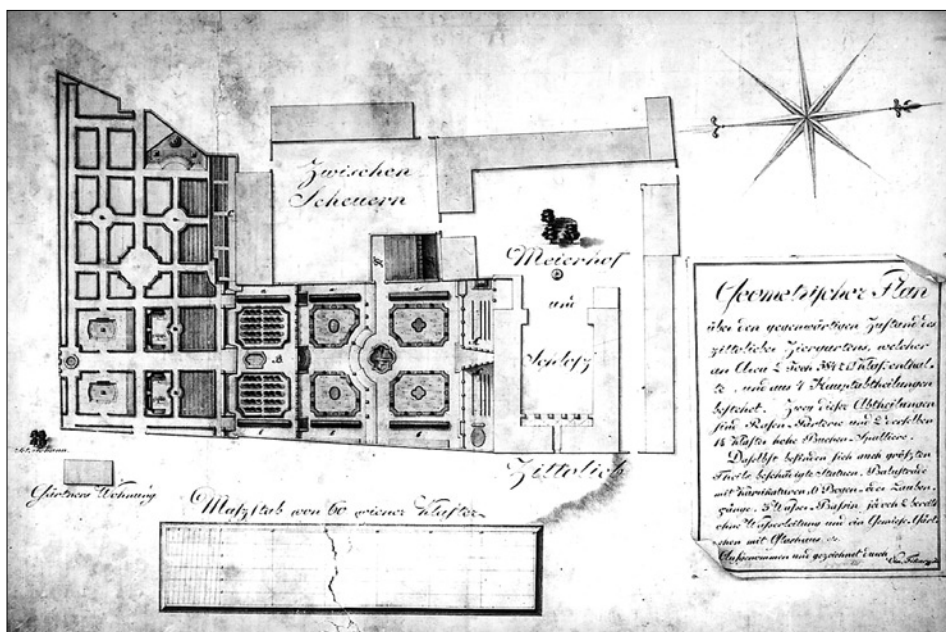
Celé přízemí zámku bylo nově zaklenuto, získalo pravidelnou dispoziční skladbu. V severním křídle, z poloviny nově vystavěném, měly být pravděpodobně umístěny panské konírny. Téměř úplnou novostavbou bylo jižní křídlo, vybudované jako reprezentativní. Jeho prostory se obracely do současně budované nové zámecké zahrady.

Ještě za Markěty Blandiny byla totiž založena zámecká zahrada, jejíž architektonické řešení vzniklo patrně kolem roku 1683, tedy v době příchodu známého zahradníka Jana Tulipána, který v Cítolibech působil v letech 1683 - 1689. Přestože se mu zde roku 1689 narodil i syn, záhy odešel a od roku 1690 jej nahradil nový zahradník, Jan Hovorka.¹⁶⁾ Počínaje rokem 1712 se zdejší zahradníci honosili přízviskem *umělecký*;¹⁷⁾ to však nemusí (i když může) souviset se vznikem nové zahrady.

Markéta Blandina zemřela roku 1687, aniž se dočkala dokončení svého sídla. Cítoliby zdědil syn Arnošt Gottfried Schütz, který nepochybně pokračoval ve stavbě zámku, nebo spíše v úpravách interiérů, které právě za něho byly doplněny pozoruhodnou štukovou i malířskou výzdobou. Za něho vznikla také bohatá štuková dekorace v přízemí západního konce jižního křídla, což nám bezpečně datuje, kromě užitých boltcových motivů, také alianční znak Schützů a Kufsteinů, stavebníka a jeho manželky, s nímž se oženil roku 1686. Také v sousední místnosti se objevují figurální štuky v antikizujícím duchu, doplněné (snad později) i malbou, která však byla barbarsky poškozena provozem kuchyně. Ta sem byla zcela nově přemístěna poté, co zámek začal po roce 1938 sloužit k ubytovacím účelům.

Výrazná umělecká úprava přízemí nám dává prostor k zamyšlení nad podobou první zámecké zahrady. Steží by totiž stavebník vydával tak velké prostředky na výzdobu sálů, které se při pozdější francouzské úpravě zahrady dostaly do suterénní polohy. Rovněž osvětlení hlavního sálu (jidelny?) v přízemí, zaujímajícího tři osy a spojeného původně přímým vstupem s nádvořím i zahradou, bylo výrazně zhoršeno vybudováním spojovacího můstku. Někdejší zahrada ani ještě nemohla mít dispozici vrcholně barokní, známé z dobových plánů: situace po jižní straně zámku byla totiž úplně rozdílná. Terén zde probíhal v nižší úrovni a bezprostředně při zámku vedla s největší pravděpodobností cesta, protože v konci raně barokního křídla je zazděný honosný vjezd, vyzdobený již zmíněnými erby stavebníků.

Arnošt Gottfried Schütz byl také stavebníkem cítolibského kostela.¹⁸⁾ Roku 1715 však zemřel a po krátké po-

Obr. 4: Plán zahrady cítolibského zámku z konce 18. století.

ručnické vládě nad vnukem Františkem Arnoštem přešly Cítoliby do majetku Arnošta Jaroslava, syna Arnošta Gottfrieda.¹⁹⁾ O pět let později však i ten zemřel, a protože byl bezdětný, odkázal statek Karlu Danielu Pachtovi na Chcebuži, ve dvacátých letech hejtmanu litoměřického kraje.²⁰⁾ Pacht roku 1727 zemřel a na základě jeho testamentu se stal dědicem nezletilý syn jeho bratra Jana Jáchyma, hraběte Pachtý, Arnošt Ludvík, přičemž Cítoliby zatím zůstaly pod poručenstvím jeho otce.²¹⁾

Až z doby poručenské správy Jana Jáchyma, hraběte Pachtý, se dochoval aktový materiál. Podnětem k přestavbě byl zřejmě požár zámku či okolí, který některé prameny připomínají.²²⁾ Časově nejstarší je smlouva Jana Jáchyma hraběte Pachtý s lounským měšťanem Václavem Süsmilchem na novostavbu skleníku s datem 11. července 1731, k realizaci došlo zcela bezprostředně.²³⁾ Skleník byl přistavěn k západní straně reprezentativního jižního křídla, a přestože vznikl až v 18. století, použité detaily se zcela přizpůsobily starší raně barokní podobě zámku, což je zvláště patrné u okenních otvorů v patře. Původní skleník měl ovšem jinou podobu průčelní stěny než dnes; dříve se do zahrady otevíral velkou prosklenou plochou, předělenou dvěma kamennými pilířky do tří částí. Překlad v horní části byl dřevěný, zachovala se v něm drážka (stejně jako na kamenných pilířích) a dokonce i upínací motýlky skleníkových oken. V roce 1732 zavedený chcebuzský tesař Adam Strossl zhotovil nový krov.²⁴⁾ V témže roce

lounského stavitele Domenica Riga (Rigalia), který dvakrát svědčil při křtech v Cítolibech (SOBa Litoměřice, matriky 21/2, 835, 840), v místě žádného dalšího stavitele.

19) SÚA, DZV 278, fol. A 14v; 120, fol. C 10v, D 21.

20) SÚA, DZV 356, fol. M 15v; 121, fol. 21v.

21) SÚA, DZV 360, fol. F 29; 122, fol. E 28.

22) SOBa Třeboň, Vs Cítoliby sg. VIBβ1b2.

23) Süsmilch měl vyzdít hlavní zeď loket tlustou a ji omítnout (po 54 kr.), zřídit hlavní římsu dlouhou 60 loktů (po 24 kr.), rákosový strop s fabionem a s tabulí (tzn. nástropním štukovým zrcadlem) uprostřed o rozměrech 19 x 10 loktů (20 zl.), vyzdít pilíř a osadit kamenické výrobky (6 zl.). Dle záznamů o placení (celkem 259 zl. 15 kr.) byla ještě v témže roce práce dokončena; SOBa Třeboň, Vs Cítoliby sg. VIBβ1f1. V. Süsmilch je znám svou dřívější činností při úpravách zámku v Milešově.

16) SOBa Litoměřice, Matriky 21/2, 765, 78, 787. Jana Tulipána zřejmě odlákala výhodnější nabídka místa zahradníka v Libochovicích, kde právě roku 1690 vypracoval (zachovaný) plán zámecké libochovické zahrady (snad s architektonickým řešením Antonia Porty).

17) SOBa Litoměřice, Matriky 21/2, 845, 850, 853, 87, 861; 21/3, 517.

18) Kostel byl dostavěn v roce 1713. V této době neznáme, s výjimkou

pokračoval Václav Süsmilch ve výstavbě vyhořelé části budovy, práce však byly provedeny až v roce 1736.²⁵⁾ Z roku 1733 je další smlouva s tesařským mistrem Adamem Strosslem, dle které měl být na vyhořelou budovu zhotoven nový krov.²⁶⁾ Zřejmě do této doby náleží i dva pozoruhodné, poměrně kvalitní, ale nerealizované a nedatované plány od stavitele Martina Tomáše Losche,²⁷⁾ které měly zámeckou dispozici uzavřít do čtyřkřídle podoby. Překvapivě kvalitní návrhy, inspirované tvorbou Kiliána Ignáce Dientzenhoffer, předpokládaly rovněž vybudování nové zámecké kaple s panskou oratoří v 1. patře. Tato kaple se pak měla projevat ve dvorním průčelí výraznějším architektonickým členěním; byla zakončenou štíhlou věžičkou zvonice.

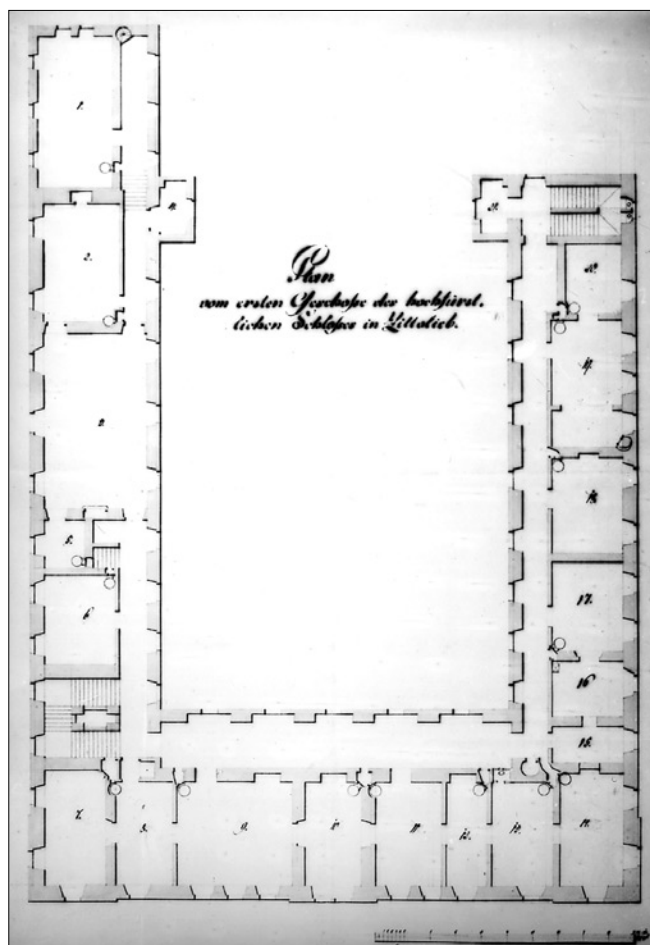
Nepochybně již před těmito úpravami vznikala nová zámecká zahrada, kterou doplnila řada děl z pražské sochařské dílny Matyáše Bernarda Brauna. Archivním průzkumem nepotvrzená tradice datuje přestavbu zámku do roku 1717, tedy do krátkého období Arnošta Jaroslava Schütze. Zdá se však, že Arnošt Jaroslav pouze dokončoval velkolepé dílo svého otce Arnošta Gottfrieda. V rámci této vrcholné barokní proměny Citolib došlo roku 1713 také k výstavbě nového kostela sv. Jakuba Většího, jehož vybavení však bylo dokončeno až později. Hlavní oltář, vymalovaný Václavem Vavřincem Reinerem a doplněný sochami z dílny M. B. Brauna, datuje chronogram do roku 1718. Před rokem 1715 vznikl dále morový sloup, vyzdobený opět sochami z braunovské dílny. Proto se snad nedopustíme omylu, když budeme datovat vznik nové zámecké zahrady do druhého desetiletí 18. století. Účast V. V. Reinera a především M. B. Brauna, jednoho z nejvýznamnějších sochařů českého baroka, dovoluje alespoň hypoteticky uvažovat o osobě architekta, zúčastněného na

24) Dle smlouvy na nový krov nad novou budovou neboli skleníkem v okrasné zahradě, celkem bylo zapláceno 23 zl; SOBA Třeboň, Vs Citoliby sg. VIB1b2; srv. SOBA Litoměřice, Matriky, 21/3, 540.

25) Smlouva z 18. prosince 1732 specifikující dále práce na vystavění vyhořelé části budovy: odstranění starého zdiva na straně proti zámku, vyhloubení základů, znovuvybudování zdiva včetně příčných zdí, odstranění zdiva, které je proti pivovaru a proti vesnici, dále vyspravení zdiva, probourání větších oken kromě prostory u hlídače, provedení devíti kvelbů dle nárysu, zřízení kamen s kotlem a dýmníkem, pekařské pece, ve vedlejším kvelbu rohových kamen s komínem a totéž i u hlídače. Komíny měly být vyvedeny 1 1/4 loktu nad střechu. Dále měla být zhotovena hlavní římsa s přesahem 3/4 lokte, 9 střešních okenních štítů, 2 požární zdi a štíty 3/4 lokte nad střechu, přikryté cihlami. Budova měla být zvenku i zevnitř omítnuta s palcovým přesahem lesen, u všech brán, dveří a oken měly být osazeny římsy, odrazníky a stupně, po celé délce budovy měla být položena dlažba z křemíků, kvelby, pokoje a komory dle potřeby vydlážděny cihlami nebo kamenem, trámy měly být dokola obezděny, osazeny železné mříže, opravena a zakryta sousedící zeď od strážného až k zámku a od dvorní konířny k chlévu, dle potřeby měly být zřízeny leseny. Za práce měl dostat zednický mistr 430 zl. a sud piva. Dle dodatku ke smlouvě měla být na odstraňování starého zdiva a na kopání základů použita robotní práce. Na smlouvě jsou poznámky o placení z pozdější doby - od 11. února 1736 do 4. dubna 1737 - celkem 425 zl. 5 kr. a 3 sudy piva. O rok později byl vydán nepodstatný doplatek. SOBA Třeboň, Vs Citoliby sg. VIB1b2.

26) Nová ležatá stolice bez římsy nad vyhořelou budovou měla mít rozměry 125 x 18 loktů, tj. 73,9 x 10,6 m (rozměry odpovídající hospodářské stavbě v severním sousedství zámku), na půdě měla být položena polofalovaná prkna, zřízeny schody a malé dveře. Nový krov měl přijít na 106 zl. 15 kr., avšak v tomto případě postrádáme záznamy o placení. SOBA Třeboň, Vs Citoliby sg. VIB1a1.

27) Autor bezpochyby náleží do rozvětvené rodiny zateckých stavitelů z 18. století. Plány zachycují dnes stojící část zámku i se zakreslením skleníku, dále navrhuje reprezentativní dostavbu západního křídla. SOBA Třeboň, Vs Citoliby sg. VIB1b3.

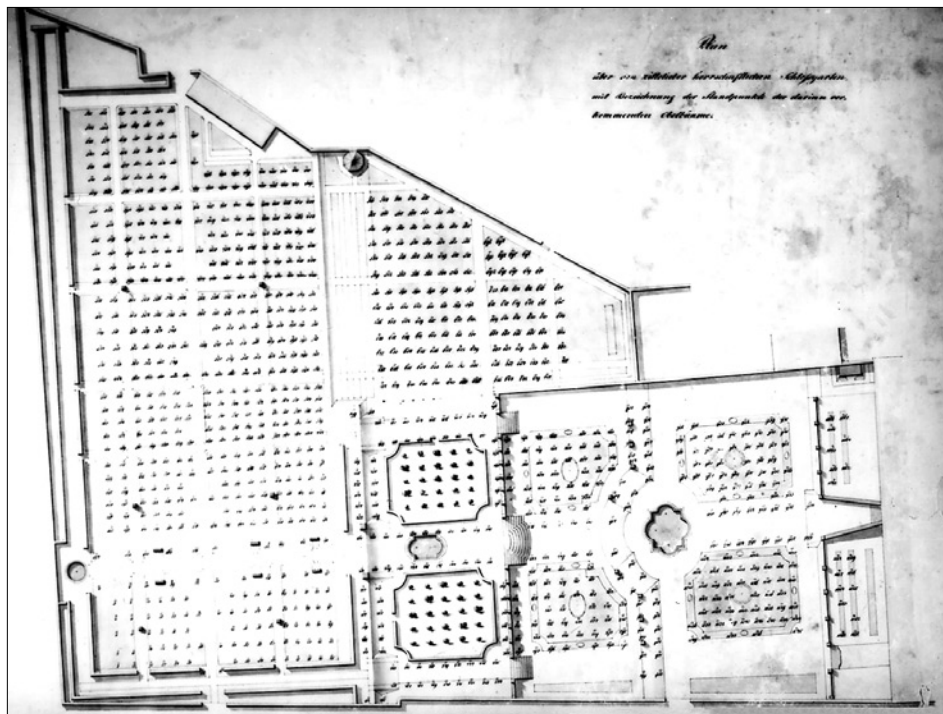

Obr. 5: Půdorys prvního patra zámku z roku 1809.

nové koncepci zámecké zahrady, se kterou také souvisel nový vzhled hlavního sálu jižního křídla. Uměleckým spoluputníkem Braunovým byl prakticky při všech zakázkách František Maxmilián Kaňka, císařský architekt. Pro jeho architektonickou tvorbu snad hovoří i náročně ztvárněná architektura sloupu Nejsvětější Trojice před zámkem,²⁸⁾ a také dynamicky pojatá ohradní zeď kostela, charakteristická i pro jiné Kaňkovy úpravy. Kaňka byl navíc svou činností spojen s rodinou Pachtů z Rájova, kteří byli v tom nejužším přátelském spojení se Schützy.

Zámecká zahrada (obr. 7), jejíž podoba se zachovala, třebaže asi v lehce upravené formě, na mladších plánech, pochopitelně není bezprostředně vázána na nově vybudovaný skleník, resp. oranžérii, která je mladší (1731), ale především na nově upravený hlavní sál v 1. patře jižního křídla. Tento sál, vyzdobený dnes zabílenou freskou, nástěnnými dekoracemi a pozoruhodným krbem, byl přímo propojen se zahradou můstkem s vyrovnávacími schody; zachované detaily krycí desky, baluster a pilířků neukazují na pokročilou architektonickou tvorbu a nutí nás k zamýšlení, zda architekt vrcholně barokní úpravy nevyužil částečně starší detaily z 80. let 17. století, které jen doplnil typově obdobnými. Balustrády byly totiž dost charakteristickým detailem starších zahrad, orientovaných spíše na italský, než francouzský způsob dispozice. Patrně současně s nově vytvořeným můstkem vznikly i pilířky (1), oddělující ostře klesající svah bezprostředně při zámku. Vz-

28) Již E. Poche připsal architektonický návrh morového sloupu Kaňkovi (E. Poche, Matyáš Bernard Braun, Praha 1986, s. 166).

Obr. 6: Návrh na nové využití cítolibské zahrady z počátku 19. století.

jemně byly pilířky spojeny asi mřížovím, aby bylo zajištěno světlo pro okna přízemí, vyzdobily je sochy nejspíše hrajících si a svářících se dětských postav.²⁹⁾ Podle popisu jich mělo být dvanáct, ale nedochovaly se zřejmě v úplnosti nebo byly doplněny sochami s jiným tématem. Podle počtu lze předpokládat, že sousoší byla umístěna i na pilířcích můstku.

Vlastní zahrada byla proti původnímu terénu poněkud zvýšena navezením zeminy a vytvořena podle francouzského vzoru. Ne však bez problémů, protože proti obvyklému řešení v klesajícím terénu, byla architektovi v Cítolibech k dispozici právě opačná situace. Přesto podle francouzského vzoru vytváří zahrada v bezprostřední blízkosti zámku parter, který však získal dvoustupňovou úroveň. Jím procházela široká osová cesta, přerušovaná středním bazénem (2). Cestu po obou stranách v obou úrovních lemovaly obdélné, v rozích vykrajované záhony (3). Horní část oddělovala příčná cesta, navazující na boční vchod do zahrady a na vchod do užitkové zahrady s fíkovnou. Zvýšenou úroveň terénu pak vyrovnávala sešikmená plocha (4), z větší části patrně vysázená trávou, ale nelze vyloučit, že se zde uplatňovala jen vysypaná písková plocha. Také horní hranu sešikmené plochy vyzdobily sochy osazené na velmi nízkých soklech. Bylo to původně asi osm skupin putti s hudebními nástroji, sedícími na sudech, z nichž zbylo při odvozu pouze sedm. V horní i dolní části parteru byly jen jednodušší, celkem čtyři trávníkové záhony (parterre a l'Anglais), se středním, asi květinovým kvadrilobem, resp. oválem. Borduru pravděpodobně tvořily stále zelené rostliny, jejichž výška nepřesahovala doporučených 30 cm. Tato zeleň vytvářela v lemu ovály, do kterých zřejmě byly vkládány květiníky s citrusovými dře-

vinami, pro něž byl posléze v roce 1731 vybudován i skleník. Dřeviny byly nepochybně tvarovány značným sestřihem tak, aby se uplatnil kmen a jednoduší koruna (nebo více korun) s listovým. Je ovšem více než pravděpodobné, že parterové záhony byly do této podoby, zachycené plánovou dokumentací, upraveny a zjednodušeny až někdy ve 2. polovině 18. století, snad v souvislosti s rozšířením sochařské výzdoby kolem roku 1766. V dřívějším vrcholně barokním řešení lze předpokládat spíše bohatěji upravený záhon (brodérii), alespoň v nižší úrovni parteru. Na vnějších stranách záhonů probíhala dřevěná loubí (5) z laťových konstrukcí, které vytvářely „valenou klenbu“. S největší pravděpodobností byly porostlé, jak bylo běžným zvykem, popínavými růžemi. Výšku loubí lze

zhruba odhadnout na 320 cm (při šířce cca 250 cm).

Druhá část zámeckého parku byla již výrazněji oddělena plnou zídou (6), zakončenou kuželkovým zábradlím. Tato balustráda mohla být přenesena ze starší zahrady. Také zde byla na pilířcích osazena sochařská výzdoba, vytvořená ze šestnácti figur trpaslíků, doplněných pak ve střední části, při vyústění hlavních schodů dvěma postavami v životní velikosti, buď personifikací kontinentů nebo živlů. Vedle schodů v hlavní ose zahrady, s vykrajovaným půdorysem, se uplatňovaly ještě přímé vedlejší schody v osách loubí. Tato část zahrady již byla tvořena vyšším porostem, patrně dvojicí bosket (7) rovněž obdélného půdorysu s vykrajovanými rohy. Vnější stěny tvořily tvarovatelné dřeviny (doloženy buky), které v sobě skrývaly nejspíše ovocné stromy. Vchod do bosket byl pouze z vnějších stran, kde opět procházela dřevěná loubí. Mezi boskety byl umístěn další bazén, tentokrát však podélného půdorysu.

Horní část zahrady vytvářely opět boskety (celkem šest), oddělené od dolní zahrady ostřeji sešikmenou plochou, po stranách zřejmě lemovanou nízko stříhanými stále zelenými rostlinami. Na hranách tří přístupových volněji šikmých ploch byly osazeny sokly (8) se sochami, při střední hlavní ose jistě měly sochy životní velikosti. Střední osa, stále sledující linii vchodu do sálu zámku, je zde zakončena kruhovým bazénem a point de vue tvořila původně čtyřdílná (pevně však uzavřená) mřížová brána (9), umožňující volný průhled do krajiny. Bylo to čistě v duchu zásad budování francouzské zahrady, předepisující tvorbu zahrady tak, aby ilusivně vytvářela větší prostor, než na jakém byla skutečně disponována. V prvních dvou bosketech směrem k zámku byly zřejmě skryty květinové záhony (10), další dvě se stromy již byly určeny pro zábavu a k oddechu (11), stejně jako větší boskety při vnější zdi (12). Uprostřed těchto bosket, stejně jako uprostřed kruhově se rozšiřující cesty mezi níže položenými boskety, byla opět sochařská výzdoba. Figury, i vzhledem k okol-

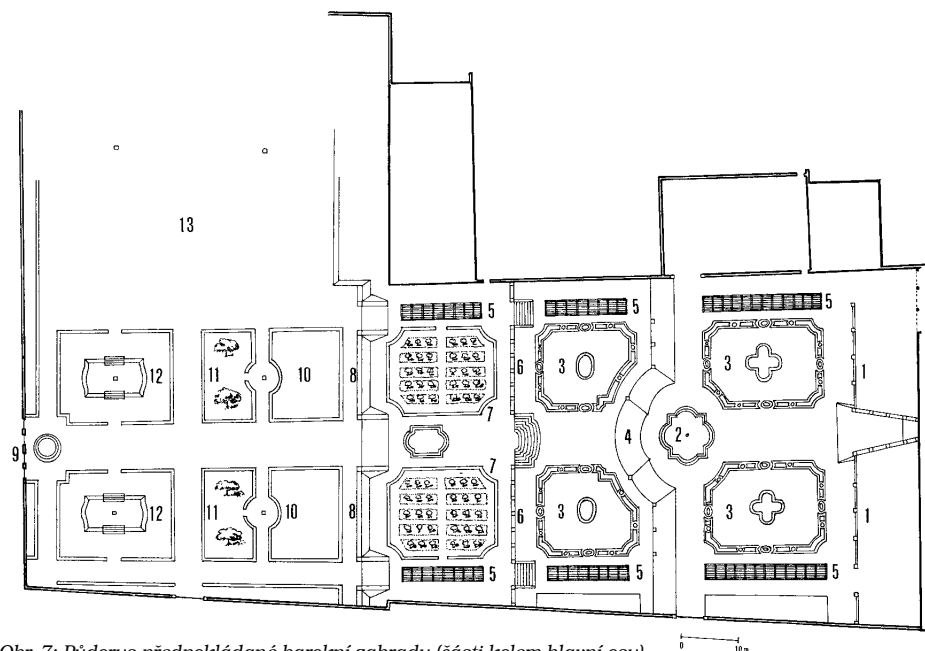
29) Sochařské výzdoby z dílny Matyáše Bernarda Brauna si vyčerpávajícím způsobem všimá stať P. Preisse, Braunovské plastiky z Cítolib ve vídeňském Neuwaldegg, in: Historická architektura, sborník poctě Milana Pavlíka, Praha 1995, s. 41-154.

ním vysokým bosketům, zde již nutně musely mít životní veličnost.

Mezi druhou a třetí bosketou protínala zahradu druhá, kolmá hlavní osa, podle níž byla francouzsky tvarovaná zahrada rozšířena západním směrem, za hospodářský dvůr při zámku. Tato část (13) je protkána vlastní sítí cest, navazuje však na hlavní část zahrady. V konci vedlejší osy (blíže k zámku) stála patrně voliéra nebo podobná stavba.

Dnes se z někdejší francouzské zahrady zachovala v Cítilibech především obvodová zeď se vstupy, první terasní zeď vyzděná z opracovaných kamenných kvádrů, oddělující parter od bosketové části. Zde ovšem již chybí balustráda, široké střední kamenné schodiště obdélného půdorysu s okosenými rohy je silně poškozeno; boční schody se pak nedochovaly vůbec. Jen stopy se zachovaly po střední vodní nádrži v dolní části zahrady, v terénním reliéfu lze pak sledovat i obrysy původních cest. V horní části zahrady se nezachovaly žádné zbytky, prostor zahrady byl zde navíc porušen zcela nevhodnou novostavbou provozní budovy.

Další dějiny jsou známy jen torzálně. Po smrti Jana Jáchyma hraběte Pachty roku 1742 bylo jeho velké dědictví rozděleno mezi čtyři syny, Arnoštu Karlovi připadly Cítiliby s Tloskovem a Hodčicemi.³⁰⁾ Cítiliby zřejmě zůstávaly ve stínu sídelního Tloskova a většina prací se zde omezovala spíše na údržbu.³¹⁾ Zahrada kolem cítilibského zámku byla nadále ošetřována,³²⁾ ale až do roku 1766 nemáme zprávy o podstatnějších úpravách. Až 9. dubna 1766 uzavřel Arnošt Karel, hrabě Pacht, smlouvu se slánským štafírem Janem Collarem na natěračské práce³³⁾ a o čtyři dny později - 13. dubna 1766 - smlouvu se slánským sochařem Arnoštem Linkem, podle které měl sochař dodat osm soch na podstavci dle přiložených modelů a výkresů.³⁴⁾ Ačkoliv Cítiliby zůstaly bezpochyby nadále kulturním centrem, postrádáme doklady o větším stavebním dění.³⁵⁾ Ná-

Obr. 7: Půdorys předpokládané barokní zahrady (části kolem hlavní osy).

kladný a kulturně bohatý život Arnošta Karla, hraběte Pachty, však nezachránila ani věna šesti manželek, a tak roku 1797 koupil Cítiliby s Divicemi a Solopyskami Jakub, svobodný pán Wimmer.³⁶⁾ Éra nového majitele z kategorie „homo novus“, který byl pravým opakem Arnošta Karla, se stala pouhou epizodou - roku 1802 získal panství Josef, kníže Schwarzenberg,³⁷⁾ pro kterého znamenaly Cítiliby jen další expanzi rodu do severozápadních Čech. Nástupem Schwarzenbergů máme opět k dispozici nepoměrně širší pramennou základnu, týkající se stavebních dějin zámku. Novodobé zásahy však měly vesměs utilitární charakter a cítilibský zámek sloužil spíše jako administrativní centrum, ač v části zámku byl voluptuár včetně biliáru.³⁸⁾ Zámecká zahrada nadále přetrvávala, její podobu zachytil i zachovaný plán z doby kolem roku 1815. Dle přiložené zprávy zahrada již vyšla z módy a referující ji označil za jednotvárnou a suchou. Byly tu nadále špalíry stromů, obloukové chodby (loubí) a trávníky; užitek (což bylo nejdůležitější hledisko) však vyplýval jen z pařeníště, ovocných stromů při postranních stěnách a z vinné révy. Ředitel panství navrhoval zahradu propachtovat za 100 zl. ročně a doporučil ji přetvořit po lenešickém vzoru - zasázet tvarované ovocné stromky bez ohledu na kompozici sta-

282 zl.) a zřízena nová zahradní zeď s dvěma velkými bránami a jednou malou proti lesní aleji s jedněmi dvířky (celkem 370 zl.) SOB A Třeboň, Vs Cítiliby, sg. VIBβ1f3-4. V osmdesátých letech byly prováděny větší úpravy v bažantnici; SOB A Třeboň, Vs Cítiliby, sg. VIBβ1f5, VIBβ1g1. Z konce 18. století pochází nejstarší úplný cítilibský zámekový inventář, v němž jsou uváděny následující prostory: první až třetí pokoj, tabulnice, sedací pokoj, ložnice, přílehlý pokoj, dámský pokoj, první až čtvrtý pokoj pro hosty, modrý pokoj, sál, malý přílehlý pokoj, žlutý pokoj, pokoj důstojníka, pokoj klíčníce, velký pokoj napravo, vedlejší pokoj, archiv, pokoj lokajů, zbrojnice, biliárový pokoj, šatna. Dodatek inventáře (psaný jinou rukou) uvádí dále: dětský pokoj, rohový pokoj pána, žlutá ložnice pána, zelená tabulnice, žlutý sedací pokoj paní, zelená ložnice paní, modrý kabinet paní, dámský pokoj, žlutý pokoj, 4 pokoje pro hosty, zbrojnice, pokoj pro služebnictvo, kvelb na ovoce a šatna. SOB A Třeboň, Vs Cítiliby, sg. VIJ1d40 a situační plán zámku, hospodářského dvora a zahrady v její barokní podobě (Plán není datován, SOB A Třeboň, Vs Cítiliby, mapy).

30) SÚA, DZV 202, fol. I 29v.

31) Nad rámec běžné údržby lze pouze označit působení pražského sochaře Teodora Rannera (Rainnera), který se k roku 1750 domáhal doplatku za baldachýn. Roku 1759 byly pokládány nové podlahy a provedena výmalba hraběcích pokojů a upravena tabulnice, nelze však vyloučit, že se jednalo o odstraňování škod po právě odešlém pruském vojsku. SOB A Třeboň, Vs Cítiliby, sg. VIBβ1a7, VIWγ4a, VIJ1αa2-4, VIIIβ6.

32) Tehdejší umělecký zahradník Karel Kudrna měl v péči nejen okrasnou zahradu, ale i okrasné stromy na celém panství.

33) Dle smlouvy měly být od truhlářů a tesařů vystavěny oblouky, chodby, krytá cvičiště aj. včetně zdi natřeny. Štafir se zavázal natřít všechny latě, co jsou na zdi a mezi špalíry trvanlivou barvou ze svých prostředků, další (lněný olej, měděnku a bělobu) měl dostat. V této souvislosti je připomínáno devět nových figur a jakési starší poškozené. Práce zněly původně na 180 zl., dodatečně byly o 50 zl. rozšířeny, záznamy o skutečném placení postrádáme; SOB A Třeboň, Vs Cítiliby, sg. VIΓα1a1.

34) Ani u této smlouvy nemáme záznam o placení; SOB A Třeboň, Vs Cítiliby, sg. VIΓα1a2.

35) Roku 1788 byl postaven nový skleník v nové kuchyňské zahradě (cca

36) SÚA, DZV 754, fol. H 10.

37) SÚA, DZV 591, fol. O 5v.

38) SOB A Třeboň, Vs Cítiliby, sg. IIA6Bβ3a.

ře zahrady. Mělo se zde objevit přes tisíc nových kmenů.³⁹⁾ Tato úprava nebyla provedena, jak zcela bezpečně prokazuje indikační skica z roku 1841, kde má zahrada stále ještě barokní dispozici.

Klasicistní úpravy se omezily na novou výmalbu jedné z místností jižního křídla a na výměnu oken, které byly teprve v roce 1834 doplněny o vnější lícové konstrukce tzv. zimních oken. K podstatnějším úpravám zámku došlo až v padesátých letech 19. století. Roku 1852 bylo adaptováno knížecí apartmá,⁴⁰⁾ avšak podstatná část vnitřku zám-

ku, jak dokazuje popis z roku 1868, zůstávala v podobě, kterou získala za Pachtů.⁴¹⁾ Následně došlo k velké degradaci zahrady, fíkovna byla zbořena, sochy (ale i bazén a balustrády) v roce 1908 odvezeny,⁴²⁾ aby napříště zdobily schwarzenberský zámek na rakouských državách - Neuwaldegg u Vídně. Degradace objektu pokračovala i po válce v důsledku pozemkové reformy;⁴³⁾ roku 1928 byl zámek prodán lounskému okresu, a poté sloužil jako sirotčinec, kasárna a škola.⁴⁴⁾

39) SOBa Třeboň, Vs Cítoliby, sg. IA6Gα1.

40) Práce byly prováděny dle projektu F. Pabutzkého, tesaři při této příležitosti odstranili v salonu dřevěný hudební kůr. Další práce v této době lze opět považovat za utilitární. SOBa Třeboň, Vs Cítoliby, sg. IIA6Bβ3a; Schwarzenberská ústřední stavební správa, kt. 318, sg. 24a.

41) SÚA, Fdk, kt. 805, příl. 12. Popis obsahuje i údaje o podobě prakticky dosud zachované zámecké zahrady (Překlad:) Vodní bazén v zámecké zahradě. Má čtvercový půdorys se stranami dlouhými 2°0'0" (3,79 m), které jsou polokruhovitě vyduté o průměru 1°3'0" (2,84 m). Jak postranní stěny, tak i dno do terénu zapuštěného, pouze 0°1'0" (0,32 m) hlubokého basénu jsou kamenická práce. Basén je zdoben na šesti rozích po obvodu a uprostřed kamennými vázami s postavami trpaslíků. Fíkovna v zámecké zahradě. Stojí u západní zahradní zdi v horní části zahrady, má délku 9°0'0" (17,07 m) a šířku 2°0'0" (3,79 m), pouze z rezného zdíva o stejné výšce 0°5'6" (1,74 m), ze shora je zakryta po celé šířce tyčevinou. Terasy zámecké zahrady. Před jižní zámeckou frontou... je jižně stoupající terén s kvádrovým tarasováním o délce 28°0'0" (53 m) horizontálně průchozí skrze dva svahy. První terasa blíže k zámku je vysoká 0°2'0" (0,63 m), druhá vysoká 0°5'0" (1,58 m) je korunována kamenným sloupkovým parapetovým zábradlím. V poslední jmenované jsou tři volná schodiště, každé s deseti kamennými stupni, z nichž střední je s zalomeným kru-

hovým segmentem, ostatní mají rovné stupně. Kamenné sochy v zámecké zahradě. V zámecké zahradě je devět velkých soch v životní velikosti a 35 postav trpaslíků. Z nich jsou na podstavcích postaveny dvě na volných schodišťových terasách po obou stranách středního schodiště, dvě uprostřed posledních svahů a tři na rovině horní části zahrady. Z postav trpaslíků stojí dvanáct na první kvádrové terase u zámku, sedm na prvním svahu a šestnáct na parapetu sloupkového zábradlí u volných schodišť, rovněž zčásti na kamenných podstavcích a zčásti na kamenných kostkách. Všechny tyto sochy a sošky jsou víceméně poškozeny, zasaženy zubem času a bez jakékoliv umělecké hodnoty. Ohrazení zámecké zahrady. Zámecká zahrada je od severu ohrazena zámekem, z ostatních částí ale vlastní zdí, která je kryta prejzy a je v ní kromě jedné slepé pět bran. Celková délka zdi včetně brány je 252° (478 m). Na západní straně zahrady je proti dvoru na nářadí část vydělena 15°0'0" sáhu (28,44 m) dlouhou parapetní zdí jako zeleninová zahrada. SÚA, Fdk, kt. 805, příl. 12.

42) Údajně 9 velikých a 35 malých, SÚA, Fdk, kt. 928.

43) Roku 1926 byla odvezena na český Krumlov mřížová vrata. SOBa Třeboň, Schwarzenberská ústřední stavební správa, kt. 318, sg. 24a, kde je i jejich plánec.

44) SÚA, SPS, kt. 103, sg. 30-Cítoliby-zámek.

SCHLOSSGARTEN IN CÍTOLIBY

Die Autoren des Artikels widmen im ersten Teil die Aufmerksamkeit der Entstehung und folgender Ausbreitung des Adelsitzes in Cítoliby (Bez. Louny), dessen heutige Form im Grunde erst durch einen grossen Barockumbau gebildet wurde, den man in zwei Jahrzehnte 1668 - 1688 datieren kann. Mit Rücksicht darauf, dass auf dem Schloss die Tätigkeit bedeutender Prager Steinmetzen Giovanni Batista Passarini und Francesco Torre nachgewiesen ist, setzen die Autoren den Bauentwurf vom Prager Baumeister höchstwahrscheinlich Giovanni Domenico Orsi voraus, der als oberster Befestigungsbaumeister auch im Arbeitskontakt mit dem Bauherrn, Jean Baptista de la Cron, Oberbauinspektor der Befestigungen in Böhmen, war. Der erste Garten entstand bei dem Schloss schon in der Endetappe des Frühbarockbaues, wie es die Anwesenheit des Gärtners Johann Tulipán schon im Jahre 1683 beweist. Dieser ursprüngliche Garten wurde dann auf grundsätzliche Weise unter Ernst Gottfried Schütze und seinem Sohn Ernst Jaroslaus etwa in dem Zeitraum der Jahre 1712 - 1718 geändert. Damals kam es auch zur ausdrucksvollen Instandsetzung der ganzen Gemeinde, welche um eine neue Kirche (1713) und eine Pestsäule bereichert wurde. Weil an diesen Arbeiten die Bildhauerwerkstatt von Matthias Bernhard Braun teilnahm, kann man die architektonische Tätigkeit von Franz Maximilian Kaňka, seinem nächsten künstlerischen Reisegefährten, voraussetzen. Es entspricht dem nicht nur der Herrichtungsstil der Umzäunungsmauer der Kirche, aber auch Kaňkas Arbeit für Pachtas, welche im engsten Kontakt mit Schützes waren. Im Schloss wurde in gleicher Zeit nur der Hauptsaal zugerichtet, später durch die

Musikproduktionen berühmt. Der neu konzipierte Garten nutzte teilweise die ursprünglich Frühbarockbauelemente aus, aber löste ganz neu sowie die Terrainsituation als auch das ganze Aussehen des Gartens, welcher mit einem riesigen Komplex von Statuen (Zwerge, Putti, allegorischer Frauengestalten) aus der Werkstatt von M. H. Braun bereichert war. Der Garten blieb in wenig verändertem Zustand bis zum Jahre 1908 erhalten, als die Terrassen, Bassins, aber auch die meisten Statuen von den Guteigentümern, den Schwarzenbergs, auf das Schloss Neuwaldegg bei Wien weggeführt wurden, das sie bis heute zieren.

ABBILDUNGEN

1: Grundriss des Erdgeschosses des Schlosses in Cítoliby, gekreuzt ist der vorausgesetzte Renaissanceteil des Schlosses gekennzeichnet, schraffiert der Barockteil; gegenwärtiger Zustand.

2: Martin Thomas Losche, Grundriss des Erdgeschosses und des Stockes des nichtrealisierten Anbauentwurfes des Westflügels, 1. Hälfte des 18. Jahrhunderts.

3: Martin Thomas Losche, Schnitt durch die Seitenflügel und Anblick der Ostfassade des nichtrealisierten Entwurfes des Westflügels, 1. Hälfte des 18. Jahrhunderts.

4: Gartenplan des Schlosses Cítoliby aus dem Ende des 18. Jahrhunderts.

5: Grundriss des ersten Stockes des Schlosses aus dem Jahre 1908.

6: Entwurf auf neue Ausnützung des Gartens von Cítoliby vom Anfang des 19. Jahrhunderts.

7: Grundriss des vorausgesetzten Barockgartens (Teile um die Hauptachse).